

Øyvind Kvello: *Utredning av atferdsvansker, omsorgssvikt og mishandling*
Universitetsforlaget, Oslo 2007, 455 sider

Av **Magda Charlotte Jensen Omestad**, klinisk barnevernpedagog og
Ole Bjørn Gautefall, sosionom.

Tidkrevende men nyttig mal for barneverntjenesten

Vi jobber begge som barnevernkuratorer ved barneverntjenesten i Kristiansand kommune, avdeling tiltak. Magda Ch. Jensen Omestad har jobbet i barneverntjenesten i 18 år, har videreutdanning innen familierapi, veiledningspedagogikk og psykososialt arbeid med barn, unge og deres familier.

Ole Bjørn Gautefall har seks års fartstid i barneverntjenesten, og har videreutdanning innen veiledningspedagogikk.

KVELLOS BOK er blitt gjennomgått og diskutert i vår avdeling. Hos oss har fire av barnevernkuratorene gått på kurs med Øyvind Kvello. I tillegg har undersøkelsesavdelingen ved vår barneverntjeneste også deltatt på dette kurset.

VI HAR ET ØNSKE om å kunne si noe om boken til Kvello ut fra vår

praksis som er fra en tiltaksavdeling i barneverntjenesten. Vi har tatt oss den frihet og bruke blant annet utredningsmalen til å evaluere hjelpetiltak som var igangsatt i en familie.

MÅLET MED BOKA er å samle forskningsbasert kunnskap som utgjør et viktig grunnlag for barnevernets beslutninger (s.g). Forfatteren har laget sjekklister som verktøy for vurderinger som foretas. Målet med sjekklister er at disse skal kunne føre til en bedre og mer målrettet vurdering av om omsorgen for et barn er god nok. For at sjekklister kan brukes på denne måten, er det etter forfatterens mening viktig at barnevernarbeideren har tilegnet seg kunnskap om teori og empiri som de ulike sjekklister er basert på.

BOKEN «UTREDNING AV ATFERDSVANSKER, omsorgssvikt

og mishandling» er primært rettet mot undersøkelse i barneverntjenesten. Forfatteren bruker transaksjonsmodellen som teoretisk grunnlag for resten av boken, og denne er utførlig beskrevet i første kapittel. Denne modellen går som en rød tråd gjennom boken.

I denne teorien er risiko- og beskyttelsesfaktorene svært sentrale. Bærebjelkene her er tidsperspektivet (dimensjonen), arv og miljø, delt- og ikke delt miljø og stress og sårbarhet. De to siste blir nå ofte omtalt som risiko- og beskyttelsesfaktorer i et barns oppvekstmiljø. Kvello sier at det er viktig å forstå på hvilken måte disse tre faktorene står i gjensidig påvirkningsforhold til hverandre.

RISIKOFAKTORER BLIR BENEVNT

som en betegnelse på alle de faktorer som sannsynliggjør faren for blant annet utvikling av psykiske lidelser og atferdsproblemer. Beskyttelsesfaktorer er de forhold som en ser demper faren for utvikling av adferdsvansker. Kvello sier at det er viktig å analysere risiko- og beskyttelsesfaktorene for å forstå barns utvikling.

SLIKVI FORSTÅR Kvello, mener han at mange av de barna som barneverntjenesten jobber med som regel har en opphopning av risikofaktorer. Flere av disse barna har ofte vansker på tvers av de arenaene de ferdes i, og har størst risiko for å utvikle vansker. Kvello sier at tiltakene fra barneverntjenesten må dekke flere områder, og de må være omfattende.

ETTER Å HA arbeidet med innholdet i boka, har vi en opplevelse av at forfatteren har opplevd at barneverntjenesten har fått mye kritikk for måten beslutninger og avgjørelser er blitt fattet på. Kritikken har gått på at det er mangel på faglighet i avgjørelsesgrunnlag og beslutninger. Det er blitt hevdet at faglighet er kommet i skyggen av personlige oppfatninger og antakelser. Vår oppfatning er at forfatteren ønsker at denne boken kan være et hjelpemiddel slik at barneverntjenestens faglige grunnlag i forhold til vurderinger

og beslutninger kan bli bedre. Et av disse hjelpemidlene, som Kvello har utarbeidet, er en utredningsmal. Denne er et skjema som er sammensatt av forskjellige vurderingsdimensjoner, og som er rettet mot undersøkelser i barneverntjenesten. I boken er et eksempel på bruk av malen presentert fra side 95 til og med side 126.

VI JOBBER I EN tiltaksavdeling, og valgte bevisst å prøve ut Kvello sin mal for å evaluere en barnevernsak til tross for at malen er ment for utredninger i en undersøkelse. Vi hadde lyst til å prøve malen for å se om den kunne fungere som et verktøy også for oss. Det vi valgte var å bruke malen i forhold til å evaluere og vurdere situasjonen for barna i en familie som hadde hjelpetiltak som var hjemlet etter lov om barneverntjenester § 4-4, som er basert på frivillighet. Siden situasjonen for barna i familien var svært alvorlig, måtte vi vurdere om tiltakene var gode nok i forhold til om barna fortsatt kunne bo hjemme.

NÅR VIL VALGTE å bruke utredningsmalen opplevde vi at sjekklis-tene var viktige å bruke. På grunn av at vi har gjennomgått hele boken i løpet av våren og høsten 2008, visste vi hvor vi kunne finne det vi hadde bruk for ut fra familiens problematikk.

I **PLANLEGGINGSFASEN** gikk vi gjennom utredningsmalen for å være konkrete og planlegge observasjonene vi skulle foreta. Vi hadde observasjoner i ulike situasjoner som varte i ca to til tre timer. Vi fylte ut utredningsmalen ut fra det vi observerte, og brukte denne ved tilbakemelding til foreldrene. Det vi opplevde var at tilbakemeldingene til foreldrene ble svært konkrete. Vi kunne i denne delen av jobben bruke teori, forskning og erfaringer, og vurdere hva som er viktig for barna ut fra de vi hadde observert. Det vi opplevde som svært bra var at vi kunne si hva slags risikofaktorer vi hadde observert på ulike arenaer, og hva vi hadde sett av beskyttelsesfaktorer. Til slutt kunne vi si hva som ville være av betydning for barnas videre utvikling. Det som var bra var at foreldrene på denne måten ble bevisst hvor viktige de er for at deres barn kan utvikle seg på en positiv måte.

I **GJENNOMFØRINGSFASEN** opplevde vi at vi brukte mye tid når vi tok i bruk Kvellos mal. Før vi startet måtte vi lese om igjen forfatterens eksempler i boken, diskutere hvordan vi skulle anvende malen og om det var formålstjenelig å bruke den i vårt arbeid med familien. Malen er, som tidligere nevnt, tenkt som en utredning av atferdsvansker, omsorgssvikt og

mishandling. Vi fant elementer av alle disse tre risikofaktorene i familien. Å fylle ut utredningsmalen tok også lengre tid enn vi hadde trodd. Det gjorde også tilbakemeldingen til foreldrene. Til tross for dette, var vår erfaring at denne utredningsmalen var et flott verktøy når vi i tillegg brukte sjekklister, teorien og forskning rundt problematikken som var i familien. Ved å bruke risiko- og beskyttelsesfaktorer kunne vi vurdere barnas situasjon i familien på en annen måte enn vi har gjort tidligere.

DEN ERFARINGEN VI satt igjen med når vi så på hvordan vi tidligere har arbeidet i forhold til evaluering av hjelpetiltak i saker med stor grad av omsorgssvikt, var at evalueringen ble mer strukturert. Dersom vi ikke hadde brukt utredningsmalen, ville en del av jobben

vært lik. Nå ble en del av evalueringen annerledes. Ved evalueringer har vi ofte basert oss på hva andre har observert, og mindre på hva vi selv har erfart i forhold til barnas situasjon i hjemmet og på andre arenaer. Nå gjorde vi observasjonene selv, og hadde også med oss andres informasjon i vår evaluering. Vi kunne være trygge på at vi foretok en evaluering som var basert på faglighet og ikke hadde noen form for antagelser.

DET VI HAR lært er at vi må planlegge observasjonene over en tidsperiode som ikke varer for lenge, og at tilbakemeldingene må komme få dager etter siste observasjon. For at dette skal la seg realisere må vi som barnevernkuratorer få aksept på at dette er en modell vi kan jobbe etter, fordi det tar tid å gjennomføre denne form for evaluering. Vi mener at det

må tas opp i organisasjonene om barneverntjenesten skal prioritere å bruke Kvellos modell i den jobben vi skal utføre.

DA VI STARTET opp med å bruke utredningsmalen og sjekklister opplevde vi at det ikke var så enkelt som vi hadde lyst til at det skulle være. Vi valgte likevel å gjennomføre det vi hadde planlagt, og har fått erfaring som gjør at vi vil fortsette å bruke Kvellos bok i vårt arbeide. At det ikke er helt enkelt i begynnelsen når bokens innhold blir brukt i praksis, bør ikke bli en årsak til ikke å prøve dette ut. Vi utfordrer andre barneverntjenester rundt i landet til å sette av tid til å bli kjent med Kvellos bok og prøve den i praksis.

TIL SLUTT VIL vi oppfordre politikere og andre pedagoger til å lese denne boken.

Til punkt og prikke...

Av **Helga Johannesdottir**, høgskolelektor. Høgskolen i Oslo

yvind Kvello har skrevet en omfangsrik bok om viktige temaer i barneverntjenesten. Boka handler om utredningsarbeid. Både om utredninger i forbindelse med undersøkelsesarbeidet i barneverntjenesten og utredninger av omsorgskompetanse i forbindelse med fylkesnemndsbehandling. Forfatteren

ønsker å heve det faglige nivået hos barnevernsarbeiderne. Det er et prisverdig forsøk og boka er skrevet med en glød og interesse for barnevernfeltet.

Jeg har vurdert boka ut fra om jeg synes den er egnet som pensumbok for bachelorutdanningene i sosialt arbeid og barnevern. Barnevernpedagoger og sosionomer er de to yrkesgruppene som innehar flest stillinger både

i det statlige og det kommunale barnevernet.

Mål og teoretisk ståsted i boken

Innledningsvis redegjør forfatteren for sitt formål og teoretiske ståsted. Jurisdiksjon er et nøkkelbegrep. Begrepet jurisdiksjon, opprinnelig fra jussen, brukes av profesjonssosiologen Andrew Abbott for å belyse profesjoners

myndighetsområder i et historisk perspektiv. Det kan være godt egnet til å beskrive hvilke yrkesgrupper som har dominert barnevernet over tid. I denne boka brukes begrepet derimot for å beskrive situasjonen i et nåtidsperspektiv. Forfatteren mener at barnevernsarbeiderne (les sosionomer og barnevernpedagoger) bør styrke sin juridiksjon og slippe å bruke andre sakkyndige. Barnevernfeltet er komplisert og trenger mangfoldig kunnskap fra ulike profesjoner. Psykologen, sosionomen, juristen og barnevernpedagogen burde ideelt sett være mer opptatt av å jobbe sammen for barnets beste i stedet for å kjempe om myndighetsområdet. En kan stille spørsmål ved om begrepet juridiksjon er godt egnet til å ivareta flerfold i yrkesfaglighet.

Forfatteren bruker transaksjonsmodellen som sin teoretiske modell. Den beskriver barns utvikling som *«en felles konstruksjon av relasjoner mellom individ og miljø og en gjensidig tilpasning mellom dem»* (s. 19). Modellen kan betraktes som en forlengelse av interaksjonsmodellen. Ifølge forfatteren er nerven i transaksjonsmodellen den sentrale rollen som risiko- og beskyttelsesfaktorer har. Disse faktorene omfatter individ, arv, miljø og tidsdimensjon. Mye av den forskningen som boka bygger på handler om risiko- og beskyttelse i forhold til mishandling, psykiske lidelser, rus, seksuelle overgrep og vold.

Sentralt i teorikapitlet står forfatterens sjekklister om risiko- og beskyttelsesfaktorer knyttet til barns oppvekstmiljøer. Sjekk-

listen bygger på mange relevante studier og er svært omfattende. Den er ment å være en huskeliste for dem som utreder situasjonen til barn. Faktorene blir knyttet til barnet, foreldrene og til det øvrige oppvekstmiljøet. Fremstillingen av denne sjekklisten er tvetydig. Den blir fremholdt som viktig, men samtidig advarer forfatteren mot bruken av den (s.31). Det er forvirrende. Forfatteren utdypet områdene i sjekklisten i bokas øvrige kapitler hvor foreldre med psykiske lidelser får et kapittel, rusmisbrukende foreldre et annet, og atferdsvansker hos barn og unge får også et eget kapittel.

Verktøy

Forfatteren tilbyr barnevernsarbeiderne ulike typer verktøy i form av bokser med sjekklister og informasjonsbokser. Mengder av forskningsbasert kunnskap blir presentert i konsentrert form som skal hjelpe barnevernsarbeidere til å sortere og kategorisere problematikken, for å ta en sikker beslutning. Dette er et pedagogisk grep som kan fungere bra. Som eksempel på informasjonsbokser kan nevnes boksen om sentrale begreper i sosialt nettverksarbeid som blir etterfulgt av en boks med ulike typer nettverkskartlegging (s.159). Slik informasjon kan være metodisk nyttig i det konkrete arbeidet med familiene. Sjekklister er som nevnt tenkt som huskelister. Det gis for eksempel en god sjekklister om informasjon som kan være aktuell å be barnehagen om i en undersøkelsessak (s. 80), og en annen om vurderingskriterier

for skadevirkningene av seksuelle overgrep (s. 294).

Et av de viktigste redskapene forfatteren tilbyr er en utredningsmal på hele 32 sider. Malen er delt opp i områder eller seksjoner som det kalles. Disse er følgende: 1. Boligforhold og økonomi, 2. Livslinje og sosialt nettverkskart, 3. Somatisk og psykisk helse, 4. Oversikt over belastninger, risiko- og beskyttelsesfaktorer, 5. Hjelpetiltak som har vært eller er iverksatt, 6. Generelle mål på familiefungering, 7. Kvaliteter ved interaksjonene mellom forelder og barn, og til slutt seksjon 8. Oppsummering/konklusjon.

De mest omfattende seksjonene er 6 og 7. De har mange underpunkter og vurderingsmål som skal fylles ut og krysses av. Malen handler både om svært normative områder som bedømming av den generelle familieatmosfæren til fakta om hjelpetiltak som har vært iverksatt.

Denne malen mener forfatteren kan brukes i sin helhet, eller man kan bruke deler av den. Den er ment å være til hjelp i utredningsarbeidet, videre for å kunne formulere og gi gode begrunnelser for beslutningene som tas. Her bygges det på gjenkjennelige områder som er sentrale i undersøkelsesarbeidet, men som her er systematiserte og svært detaljerte. Skal man bruke denne malen, understreker forfatteren at det er viktig å lese hele boken for å forstå grunnlaget for kategoriseringen.

Plassen tillater ikke at jeg går inn i alle kapitlene, men det er en imponerende samling av ulike

forskningsresultater i forhold til relevante temaer ved utredning av omsorgssvikt og atferdsproblemer.

Er dette en god lærebok?

Jeg har problemer med å anbefale denne boka til bachelorutdanningene i sosialt arbeid og barnevern. Ikke bare fordi den omfangsrik, men fordi den gir inntrykk av at mangfoldige og kompliserte problemer langt på vei lar seg løse bare en finner den «riktige» malen. Mange etiske problemstillinger er oversett eller ignorert. Familiene som skal vurderes levnes ingen stemme. Budskapet er at ved å følge en mal og krysse av, går det an å telle seg frem til en riktig diagnose og finne en medisin. Jeg setter ting på spissen for å formidle at denne boka har et syn på kunnskap og læring som er helt i tråd med naturvitenskapelig metoder og som sosialarbeidere ofte opplever svært så begrensende i forhold til den virkeligheten de møter.

Bokas budskap er på mange måter i strid med moderne teorier om brukermedvirkning, kunnskaps-samskaping og barns deltakelse. Vi forsøker å lære våre studenter å reflektere over egne holdninger og måter å være på fordi det påvirker atmosfæren og samhandlingen, enten de holder på med en undersøkelse eller iverksetter tiltak i barnevernet. Det lar seg vanskelig gjøre hvis de samtidig sitter med et skjema hvor de skal sette kryss i forhold til om atmosfæren i familien er anspent, fiendtlig, harmonisk, pseudoharmonisk eller negativ. I observasjoner ved hjembesøk kan vi neppe unngå at

barnevernsarbeideren virker inn på familielivet.

Vi lever i en tid hvor det erkjennes at kunnskap samskapes av flere og at det er viktig å se på hvert individ som aktør i sitt liv. Sosialarbeidere har blitt beskyldt for å opptre som «eksperter» som ovenfra og ned vurderer andre mennesker ut fra på forhånd stilte kategorier. Denne boka vil kunne forsterke det bildet og dermed bidra til at familiene som skal utredes føler seg umyndiggjorte og barnevernsarbeiderne opplever seg som umulige hjelpere.

Barnas rolle og deltakelse er nesten fraværende i boka til tross for at forfatteren understreker viktigheten av å våge å se barnet (s.363). Jeg mener at hvis de ansatte i barnevernet skal gjøre et kvalitativt bedre arbeid, er det viktig å kunne snakke med barn. Det er nødvendig for å kunne forstå det de opplever og hvordan de hanskes med ulike situasjoner i hverdagen. Samtaler med barn lar seg vanskelig forme inn i en metode. Vi må kunne ulike tilnærminger der lek og aktiviteter er sentrale ferdigheter. Dessuten forholder forfatteren seg fjernt fra jussen. Sentrale utfordringer om barns rettigheter er utelatt selv om det påvirker arbeidet med omsorgsutredninger i stor grad.

En kan stille seg spørrende til hvordan forfatteren forstår transaksjonsmodellen der gjensidig påvirkning mellom barn og miljø blir fremhevet. Når forfatteren også henviser til Bronfenbrenners utviklingsøkologiske tenkning som et grunnlag som transaksjonsmo-

dellen hviler på, blir hans nokså ensidige vektlegging av individuelle faktorer og mangel på beskrivelser av gjensidig påvirkning uforståelig.

Interaksjonsmodellen som transaksjonsmodellen hviler på, er velkjent for sosialarbeidere. Min assosiasjon gikk til en av pionerene i sosialt arbeid, Gordon Hamilton, og uttrykket «personen i situasjonen», hvor nettopp båndene mellom individ og miljø blir vektlagt ut fra gjensidig påvirkning. Lignende finner vi hos Paul Natorp som lanserte sosialpedagogikken som kritikk av og alternativ til individualpedagogikken. Det var viktig for ham å se mennesket i en samfunnmessig kontekst, og individ og samfunn som gjensidige forutsetninger. Det kan se ut som at Øyvind Kvello har begrenset kunnskap om hva sosialarbeidernes kjernefag omfatter, og da kan det være vanskelig for ham å bidra til å styrke deres jurisdiksjon.

Læring om barnevern

Spørsmålet om hva studentene på bachelornivå trenger å lære om barnevern er et stadig tilbakevendende tema for lærerne ved sosionom- og barnevernpedagogutdanningene. Begge utdanninger skal i løpet av tre år kvalifisere studentene til å arbeide i barneverntjenesten og gjøre utredninger i forhold til barns omsorgssituasjon. De skal ut fra sine kjernefag sosialt arbeid og sosialpedagogikk lære å integrere kunnskap fra andre fag, som barnevernrett, utviklingspsykologi, fattigdomssosiologi, kommunikasjon og etikk.

Nettopp fordi studentene skal

sette seg inn i mye ny og komplisert kunnskap i løpet av kort tid, opplever vi lærere ofte sterke krav om en forenkling av virkeligheten. Mange studenter ønsker klare anvisninger på måter å gå frem på. Det etterspørres tydelige regler, maler og standarder som de kan forholde seg til i en uoversiktlig virkelighet. Dette er helt i tråd med Dreyfusbrødrenes teori om læring av ulike ferdigheter. Nybegynnere etterlyser den riktige måten å gå frem på og vurderer sine prestasjoner i forhold til hvor godt de følger en mal eller en metode. I denne fasen blir kunnskapen vurdert som kontekstuavhengig. Etter mer erfaring trer konteksten tydeligere

frem og de lærende gjenkjenner relevante elementer i situasjoner og setter disse i sammenhenger. Ved erfaring og stadige refleksjoner over egne handlinger i konkrete situasjoner bygger vi opp ferdigheter som gjør oss mindre avhengig av bestemte maler. Eller vi kan si at kunnskapen er blitt internalisert slik at den kommer mer og mer av seg selv. Mye av det som vi opplever er riktig og viktig å gjøre i en situasjon, behøver ikke å være det i en annen, selv om situasjonen ligner. Dette er vanskelig å lære bort.

Øyvind Kvello ønsker å bidra med veiledning og hjelpemidler for å forenkle utredningsarbeidet. Det kan se ut som at han i dette for-

søket har oppdaget at forskningsresultatene er langt fra entydige. Og at det også er problematisk å overføre kunnskap fra en kultur til en annen. Oppdragelsesmåter er forskjellige og vanskelig å vurdere uten å se på mange faktorer. Resultatet er blitt så mange huskelister at de virker uoverkommelige å følge. Denne boka kan brukes av erfarne barnevernsarbeidere som oppslagsverk om nyere forskning. Eller påminnelse om ulike områder i forhold til utredninger. Men for nybegynnere som nettopp er på leting etter den ene og fulle sannheten som de kan følge til punkt og prikke, kan en slik bok være direkte farlig.

Bente Nes Aadnesen og Eva Hærem: *Interkulturelt barnevernsarbeid*
Universitetsforlaget, Oslo, 2007, 150 sider.

Av **Naushad Ali Qureshi**, førstelektor, Høgskolen i Lillehammer

Banalt og etnosentrisk om interkulturelt barnevern

Forfatterne av boka, Bente Nes Aadnesen og Eva Hærem, er henholdsvis sosionom med hovedfag i sosialt arbeid og pedagog med hovedfag i sosialpedagogikk. Begge er ansatt som lektorer ved Universitetet i Stavanger.

Boka er inndelt i ni kapitler samt forord, innledning, kapittelbeskri-

velse og litteraturliste. Bortsett fra korte passasjer som er relevante for faglig barnevernsarbeid, anser jeg mesteparten av boka som faglig svak og full av mangler og feil. Budskapet preges av etnosentrisme og appellerer til stereotypier om muslimer.

Religion, kultur og oppdragelse
Det er en tynn liten bok på ca. 145

sider og handler for det meste om ære og skam, individualistisk kontra kollektivistisk verdissyn og identitet med utgangspunkt i islam og